

УДК 378.14.364

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Рідкодубська Г.А.

Хмельницький національний університет

Досліджено теоретичні питання та розроблено педагогічну систему підготовки до професійної мобільності соціальних працівників. Узагальнення і систематизація наукових досягнень означеної проблеми та результати власних досліджень дозволили визначити зміст педагогічної системи підготовки до професійної мобільності. Вона складається з трьох блоків: концептуального, технологічного та оцінно-результативного. Розширення змісту кожного з блоків щодо професійної мобільності суттєво збагатить і осучаснить змістове наповнення професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери. Крім того, розкриття змісту підготовки до професійної мобільності майбутніх соціальних працівників дозволить підвищити якість їх професійної підготовки у сучасних умовах.

Ключові слова: працівник соціальної сфери, професійна мобільність, педагогічна система підготовки до професійної мобільності, складові педагогічної системи, професійна педагогіка.

Постановка проблеми. Професійна мобільність як сучасний виклик суспільства є відповіддю на об'єктивні процеси зміни соціально-економічних умов існування професії як такої. Разом із тим, професійна мобільність є наслідком багатьох викликів сьогодення і суперечливих явищ та процесів глобального й локального змісту. Виникає протиріччя між швидкоплинними змінами в сучасному світі й готовністю людей професійно відповідати такому темпу змін. Ці суперечності посилюються майже повною відсутністю академічної підготовки молодих фахівців запитам нової соціально-економічної кон'юнктури. Тому ми вважаємо, що ЗВО повинні переорієнтуватися на підготовку фахівця із полі професійними компетенціями в рамках професійної мобільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми професійної мобільності та розробка моделі її формування проводили Є. Іванченко, Н. Кожемякіна, Р. Пріма, Л. Сушенцева, І. Хом'юк.

В розробленні системи підготовки до професійної мобільності в процесі організації дослідження ми спиралась на вагомий внесок вітчизняних учених, у яких відображено погляди та ідеї щодо стратегії розвитку вищої педагогічної освіти, інноваційні процеси й реформи у вищій школі (І. Зязюн, В. Манько, І. Мельничук, Л. Романишина), професійно-педагогічної підготовки фахівців (Л. Александрова, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Ядвіришис та ін.) Важливе значення для дослідження мають праці вітчизняних і зарубіжних науковців, у яких обґрунтовано різні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери Р. Вайнола, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, І. Козубовська, Г. Лактіонова В. Поліщук, Л. Романовська, С. Харченко. Дослідження в галузі професійної мобільності свідчать, що науковці широко застосовують модельний підхід при побудові моделі професійної мобільності Т. Гордєєва, Є. Іванченко, Р. Пріма, Л. Сушенцева, І. Хом'юк.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо вирішеною залишається проблема розкриття змісту педагогічної системи підготовки до професійної мобільності фахівців соціальної сфери.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є охарактеризувати педагогічну систему майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності.

Виклад основного матеріалу. Під час розробки педагогічної системи підготовки до професійної мобільності опиралися на результати наукових праць В. Афанасьєва, який визначив основними ознаками системи наявність:

- структури, яка відображає певну внутрішню організацію системи з окремих компонентів, яка є мінімальною одиницею системи;
- зв'язків, за допомогою яких відбувається взаємодія компонентів системи між собою, і тому вона розглядається як структурно-функціональна цілісність;
- комунікативних властивостей, що сприяють взаємодії системи з навколишнім середовищем, іншими суперсистемами та суб'єктами [1, с. 56].

Не заперечуючи розуміння системи В. Афанасьєвим, С. Сисоєва розглядає структуру як усталені зв'язки між компонентами, що визначають «просторове та часове розміщення компонентів і характер їхньої взаємодії» [11, с. 46].

В енциклопедії освіти основний акцент зроблено на тому, що система підготовки фахівця є засобом, спрямованим на реалізацію мети» [5, с. 516].

Зв'язок між системою та її елементами ми забезпечували системотвірним чинником – метою. Ми погоджуємось із В. Докучаєвою, що є потреба розглядати педагогічну систему як колективну діяльність, яка має нормативні, творчі або інноваційні риси та учасники якої є цілеспрямованими суб'єктами, тобто перебувають у цілеспрямованому взаємообумовленому порядку й працюють на досягнення спільної мети, при цьому стан окремих цілеспрямованих суб'єктів можна визначити як прагнення ідеалу [4, с. 55].

Тому нами були відокремлені такі взаємопов'язані складові системи: мета, концептуальні чинники, принципи, психолого-педагогічні підходи, методи, форми і засоби, компоненти, критерії і рівні професійної мобільності, етапи, на яких проявляється дія компонентів і результат.

Ми погоджуємось із О. Романишиною, що, інноваційна педагогічна система є інтегративне

утворення, що має властивості систем відкритого типу, а отже, поєднує системні (у внутрішніх зв'язках) і синергетичні (у зовнішніх зв'язках, відношеннях, взаємодії) риси, серед яких найбільш суттєвими є: цілісність; організованість, цілеспрямованість; динамічність; керованість; самоорганізованість; гнучкість; мобільність; принциповість; інтенсивність; альтернативність тощо [10, с. 257].

В нинішніх умовах підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності набуває нового змістового наповнення. Вважаємо, що для формування високого рівня готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери, стає значимим використання науково-виваженого механізму розробки та реалізації в освітній процес педагогічної системи.

Система підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності є підсистемою педагогічної системи як сукупності взаємопов'язаних структурних і функціональних компонентів, при її створенні ми використовували метод моделювання. Моделювання в педагогічних дослідженнях дає змогу виділити в об'єктах, які досліджуються ті параметри, які підлягають діагностиці.

Отже, зупинимося на характеристиці структури авторської педагогічної системи та охарактеризуємо її необхідні складові, які будуть достатніми для формування високого рівня готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери.

Педагогічна система формування високого рівня готовності до професійної мобільності передбачає наявність у єдиній системі підсистем, кожна з яких об'єднує конкретні елементи (складові), що володіють функціональними якостями, які спрямовані на формування високого рівня готовності до професійної мобільності.

Розробляючи педагогічну систему підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери, передбачаємо наявність у ній конкретних підсистем, які володіють функціональними якостями.

Враховуючи теоретичні напрацювання з питання системи, розробили систему підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери, яка складається з трьох взаємопов'язаних частин: концептуального, технологічного та оцінно-результативного блоків.

У концептуальному блоці виділено концепцію підготовки до професійної мобільності. Концепція («система доказів певного положення, система поглядів на те чи інше явище» [3, с. 452]) підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери характеризується нами як система беззаперечних вихідних положень, вимог, яким повинен відповідати цей процес. Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти дозволив виділити напрями, відповідно яких формуються освітні системи і які слід враховувати при побудові системи підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери

Основою розуміння поняття професійної мобільності є принципи, до яких відносимо: системності, конвенціональності, міждисциплінарності, інтегрованості, професійно спрямованої підготовки.

Зміст принципів відображає всі провідні інваріантні вимоги до освітнього процесу, забезпечують здійснення повного циклу діяльності: від цілепокладання до аналізу результатів. Як і будь-яка система, система принципів повинна володіти інтеграційними рисами, такими, як доцільність, ефективність, відкритість для нового змісту і нових технологій, сприяти гармонійності ходу і результатів навчання [2, с. 47].

Науковці принцип системності визначають його як напрям у методології наукового пізнання, в основі якого лежить розуміння об'єктів як систем. Суть та специфіка цього підходу полягає у розкритті цілісності об'єкта, елементів, які її забезпечують, виявленні різних типів зв'язків і зведення їх у єдину теоретичну систему [6, с. 9]. Навчання відбувається за системою, яка забезпечує збереження наступності змістової та процесуальної сторін навчання, закріплення знань, умінь, навичок, особистісних якостей індивіда, їх послідовний розвиток і удосконалення [8, с. 69].

У процесі підготовки до професійної мобільності цей принцип набуває нового трактування. Він передбачає подачу навчального матеріалу в чіткій послідовності та системності із постійним використанням зіставлення, що дає змогу створювати у студентів абстрактне уявлення про зміст професійних знань і формувати вміння самостійного наукового пошуку, що становить основу професійної мобільності.

Проте, зміст освіти майбутнім працівникам соціальної сфери має містити також знання про механізми виникнення нового знання, про межі застосування понятійного та методологічного апарату їх майбутньої професійної діяльності, про міждисциплінарні методи пізнання. Найважливішу роль тут відіграє принцип реалізації міждисциплінарних зв'язків. У вищій школі формування та утворення міждисциплінарних зв'язків набувають нових рис у зв'язку із специфічними завданнями освіти та особливостями реалізації принципів науковості, систематичності, системності. Зокрема, принцип реалізації міжпредметних зв'язків припускає [9, с. 42], що в змісті навчальної дисципліни мають знайти відображення ті діалектичні взаємозв'язки, які діють в природі і пізнаються сучасними науками. Наступним є принцип узгодженості (комунікативності, діалогічності), означає, що пізнання відбувається тільки за умови діалогу, комунікативної та доброзичливої взаємодії суб'єктів та встановлення гармонії в результаті діалогу.

Практична реалізація принципу здійснюється в системі підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери за допомогою використання інноваційних методів навчання.

Опора нашого дослідження на принцип інтегративності обумовлена необхідністю формування цілісного, інтегрованого знання студентів з фахових дисциплін. Процес інтеграції знань майбутніх працівників соціальної сфери повинен забезпечити формування синтезованих спеціальних знань, оскільки тільки на цій основі можна бути готовим до якісних переміщень у професійній сфері. У цьому виявляється інтегруюча роль всієї системи підготовки, яка повинна пронизувати більшість дисциплін, що вивчаються, і додавати їм професійну спрямованість. На основі

аналізу психолого-педагогічної літератури визначено організаційно-педагогічні умови підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери: створення позитивної мотиваційної настанови на професійну мобільність майбутніх соціальних працівників, впровадження та застосування інноваційних технологій підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери, міжпредметна координація у вивченні професійних дисциплін та дисциплін загальногуманітарного циклу.

Технологічний блок визначається знанням принципів, змісту, форм, методів у процесі підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності є системою знань і вмінь, побудованих згідно логіки вирішення професійних завдань. Для нашого дослідження ключовою ідеєю є підготовка до професійної мобільності майбутнього працівника соціальної сфери як особистісно-професійної якості, складової цілісного процесу його фахової підготовки в умовах вищої школи на системно-інтегративній основі. В основу системного підходу до професійної мобільності майбутнього працівника соціальної сфери покладено розуміння системи освітнього процесу як такого, що забезпечує цілісність взаємозв'язку між окремими його елементами – управління, навчання, виховання, соціогуманітарна, інформаційна. Звернення до форм реалізації педагогічної взаємодії розкриває логіку підготовки до професійної мобільності. Суттєвим у дослідницькій позиції є також його розгляд у зв'язку із соціально-економічними умовами, в суцільному освітньому середовищі.

Розглянемо складники системи, які ввели до складу технологічного блоку. Основний компонент, який відіграє роль провідного, – мета. У наукових розвідках Н. Тализіної [12, с. 158] йдеться про те, що мета – це системотвірний чинник. Метою розробленої педагогічної системи є сформулювати готовність до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери.

Ми виділили основні етапи процесу підготовки до професійної мобільності за змістом. Вони відпо-

відають логіці підготовки, відображаючи поступове вдосконалення готовності майбутніх працівників соціальної сфери професійної мобільності. Ми виділяємо адаптаційний, конструктивний – змістовий і рефлексивний етапи підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до практичної реалізації потенціалу професійної мобільності в інтегрованих видах професійної діяльності: науковій, методичній, організаційній, самоосвітній, а також подальше теоретичне та практичне оволодіння складовими цього процесу.

Наступним складником педагогічної системи є методи навчання. Методи навчання – це впорядковані способи взаємопов'язаної, цілеспрямованої діяльності педагога і студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань [7, с. 138].

Наступним є оцінно-результативний блок, який передбачає поєднання компонентів та критеріїв, показників та рівнів готовності до професійної мобільності а також діагностичний інструментарій, побудований на їхній основі. Цей блок передбачає визначення рівнів сформованості готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери, яка складається з таких компонентів: особистісний, когнітивний, процесуально-поведінковий, аналітично-результативний. Визначено зміст кожного із компонентів, розроблено критерії і показники оцінки їх сформованості. Результативна складова визначає сформованість готовності майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності.

Висновки і пропозиції. Таким чином, формування готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери здійснюється згідно концепції та моделі підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери. Розроблена педагогічна система підготовки є динамічною структурою, яка може доповнюватись та оновлюватись відповідно появи інноваційних підходів, реалізації їх у соціально-економічне життя країни та перспективний розвиток України.

Список літератури:

1. Афанасьев В.В. Математическая статистика в педагогике: учеб. пособие / В.В. Афанасьев, М.А. Сивов. – Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2010. – 76 с.
2. Беленок И.Л. Методическая подготовка учителя физики в вузе к профессиональному творчеству / Беленок И.Л. – Новосибирск: Изд. НИПК и ПРО. – 1997. – 140 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: Перун, 2004. – 1440 с.
4. Докучаева В.В. Моделирование инновационных педагогических систем / Виктория Викторовна Докучаева // Вісник Луганського держ. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2001. – № 9(41). – С. 51-57.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України [В.Г. Кремень, І.Д. Бех, Н.М. Бібік, В.Ю. Биков, В.І. Бондар та інші]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Коберник О. Проектно-технологічна система трудового навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – № 4. – С. 8-12.
7. Лернер И.Я. Внимание: технологии обучения / Исаак Яковлевич Лернер // Советская педагогика. – 1990. – № 3. – С. 130-140.
8. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. – [вид. 2-е, випр. і перероб.] / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
9. Попков В.А. Дидактика высшей школы / В.А. Попков, А.В. Коржуев. – Москва: Академия. – 2001. – 267 с.
10. Романишина О.Я. Теоретичні і методичні основи формування професійної ідентичності майбутніх учителів за собою інформаційних технологій [Текст] : дисерт. д-ра пед. наук, спец.: 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / Романишина О.Я. – Вінниця: Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2016. – 486 с.
11. Сисоева С.О. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С.О. Сисоева, І.В. Соколова. – К.: Вид. Дім "ЕКМО", 2010. – 362 с.
12. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний / Нина Федоровна Талызина. – М.: МГУ. – 1975. – 344 с.

Редкодубська А.А.

Хмельницький національний університет

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ПОДГОТОВКИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ БУДУЩИХ РАБОТНИКОВ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ

Аннотация

Исследованы теоретические вопросы и разработана педагогическая система подготовки к профессиональной мобильности социальных работников. Обобщение и систематизация научных достижений этой проблемы и результаты собственных исследований позволили определить содержание педагогической системы подготовки к профессиональной мобильности. Она состоит из трех блоков: концептуального, технологического и оценочно-результативного. Расширение содержания каждого из блоков по профессиональной мобильности существенно обогатит и оmodernит содержательное наполнение профессиональной подготовки будущих работников социальной сферы. Кроме того, раскрытие содержания подготовки к профессиональной мобильности будущих работников социальной сферы позволит повысить качество их профессиональной подготовки в современных условиях.

Ключевые слова: работник социальной сферы, профессиональная мобильность, педагогическая система подготовки к профессиональной мобильности, составляющие педагогической системы, профессиональная педагогика.

Ridkodubska A.A.

Khmelnytsky National University

PEDAGOGICAL SYSTEM OF PREPARATION FOR PROFESSIONAL MOBILITY OF FUTURE SOCIAL WORKERS

Summary

The theoretical aspects developed educational system and training for professional mobility social workers. Generalization and systematization of scientific achievements definite problem and the results of their research allowed determining the content of the educational system training for professional mobility. It consists of three parts: conceptual, technological and evaluative-effective. Expanding the content of each of the blocks on professional mobility and significantly enrich the semantic content would train future social workers in best reason. In addition, the disclosure content of training for professional mobility of future social workers will improve the quality of training in modern conditions.

Keywords: Social Worker, professional mobility, educational system training for professional mobility, components of educational system, professional education.